

Людміла Рублеўская

...Тут жылі свае філосафы і паэты, свае патрыёты, якія аддавалі жыцці дзеля абароны роднага гораду... Назвы якога цяпер не памятае ніхто...

Гурзуфскія ліліпуты, чэшскія ведзьмакі і беларуская «картошачка»

Па-дарожныя нататкі

ТАЎРАМАХІЯ З ВАЛІЗАЙ

— А, бульбашы! Давайце, плаціце, бульбашы, трасіце хутчэй кашалькамі! Ваш Бацька сказаў, што вы за ўсё плаціць будзеце!

Гандляр сувенірамі на агляднай пляцоўцы над бухтай Ласыгі прыветна ўсьміхаецца, абнадзеяны магчымасцю збыць хоць нешта са сваіх вырабаў – выгачаных з крымскага ядлоўцу лыжачак, чарачак, часалак для сьпіны... І калі мы ўсё-ткі сыходзім, нічога не набыўшы – шчыра злуецца: “Ніякія вы не беларусы!”, і ягоная крыўда запаўняе ўсю напоеную сонцам прастору над лазуркавым морам, над квадрацікам закінутага дэльфінарыя, у якім мільгаюць рознакаляровыя купальнікі курортнікаў, над адхонамі скалы, шчодро ўсеянай стракатым сьмецьцем...

На ўзбярэжнай у Гурзуфе – два ліліпуты, сямейная пара. Ужо немаладыя, з аднолькавымі сумнымі тварамі, жоўтымі і

нейкімі застылымі, нібы з пап'е-машэ. Ліліпуты гандлююць фотаздымкамі з тутэйшымі пейзажамі – неверагодна яркімі, у акуратных рамках... Фотаздымкі выстаўленыя ля агароджы ваеннага санаторыя. Самі гандляры садзяцца па другі бок – можа, каб не змяняшаць сваім звыродствам прыгажосці тавару... У ліліпутаў ёсць свой матацыкл, і час ад часу яны ганяюць на ім па вузкіх гарадскіх вулках – усё з гэтак жа нерухомымі тварамі і нетутэйшай тугой у вачах...

Музей Пушкіна – у доме, пабудаваным колішнім губернатарам Таўрыды Рышэлье. Нейкі час дом здымалі інтэлектуалы-арыстакраты Раеўскія, і менавіта ў іх гасьцяваў дваццацігадовы Пушкін. Знуджаная без наведнікаў экскурсаводка паўшэптам расказвае: Пушкін і зараз тут... Вярнуўся ва ўлюбёнае месца, як і абяцаў у запісах. Экстрасэнсы знайшлі ягоны дух у кіпарысе, што расьце ля музею – калісьці юны мулат глядзеў на маладое дрэўца праз вакно свайго пакою і пісаў вершы... Ідзе дождж, мы сядзім на верандзе музею з экскурсаводкай, і тая дзеліцца з намі патэемным, зразумелым толькі “людям с тонкокружевной душой”... І паказвае ў кроне кіпарысу, ужо старога, цёмнага, магутнага, два сілуэты – Пушкін абдымае паненку... Сапраўды, падобна... Бедны паэт! Ператварыцца ў дрэва! Добра, каб ён яшчэ спавядаў буддызм ці меў якую схільнасьць да сузіраньня... Ля апантанага кіпарысу турысты любяць пакідаць свае аўто.

Паўсюдна прадаюцца махровыя рушнікі з выявай ліста канаплі і бадзёрымі надпісамі “Принцесса Дури” – па тыпу вядомых назоваў ня вельмі якасных гатункаў індыйскай гарбаты: “Прынцэса Нуры”, “Прынцэса Гіта” і г.д. Карацей, выберы сваю прынцэсу...

У газетах – гвалт: наркаманія, дзіцячы алкагалізм... А чаго чакаць у курортных гарадах, дзе жыцьцё – толькі два месяцы ў годзе, ды якое жыцьцё: грыміць музыка, узрываюцца фейерверкі, прыгожыя сьпешчаныя курортнікі сьплюць грашыма – толькі падбірай... А потым – ціха... Шэрае халоднае мора... Катухі, якія так дорага каштавалі ў сезон, а зараз – проста катухі... Мясцовыя жыхары амаль не купваюцца ў моры.

Дзень канстытуцыі Украіны. У гурзуфскім Доме культуры – бясплатны канцэрт. У зале – два дзясяткі глядачоў, на сцэне – хор ветэранаў. Сцэна пашарпаная, нават мікрафону няма. Выступоўцы ўсяляк намякаюць: можа, для каго гэта – і сьвята, “самостійность”, а для іх – адно падстава пасьпяваць ды пасумаваць пра “единый и неделимый”... Рэпертуар – “дружба народаў”: песьня украінская, песьня руская... Грузінскі танец, малдаўскі танец... Празрысты дзядок з бліскучай сківіцай з усіх сілаў падскоквае, так, што страшна за яго – і зрывае апладысменты за трывушчасьць.

Тэлевізар настроены на адну хвалю з міліцэйскай рацыяй, і мульцікі ды “жахалкі” час ад часу пачынаюць агучвацца міліцыянткімі мацокамі. Дзецям адразу сьмешна і цікава, потым пачынаюць адно злавацца. Дыялогі дзядзькоў рамантычнай прафесіі саступаюць у зьмястоўнасьці размове кураня і кацяняці з савецкага мульціка.

На ўзьбярэжнай Ялты натоўп сузірае чарговую забаву: паўголя мужчына і кабета, цыркачы сярэдняга веку, займаюцца «самакатаваньнем»: мужык ходзіць босымі нагамі па лязе мяча, пасья кладзецца на тое лязо сьпінай... Кабета, жылістая, смуглявая, бярэ гнуткую дзіду з вострым металёвым наканечнікам, упірае ў ямінку на горле — і навальваецца на дзіду так, што дрэўка згінаецца... На шыі застаецца страшны глыбокі сьлед ад вастрья. Гэтаксама сьляды ад ляза на целе мужчыны. Хаця здаецца, што ягоная зусім не загарэлая, роўна-ружовая скура такая загрубелая, што не адчувае дотыкаў. Цыркачы вытвараюць усё ўшчыльнюю да глядачоў. Відаць пудра на тварах, шнары, напруга... Цыркач зладзіў сабе «ложак» з пабітага шкла, і перш чым скарыстацца ім, абыходзіць глядачоў з кардоннай скрынкаю: мы дзеля вашае забавы рызыкуем жыцьцём, шмат гадоў вучыліся сваім шту-

карствам – хто хоча глядзець далей, узнагароджвайце... Натойп адразу радзее, мы таксама зьбянтэжана пасоўваемся далей... Толькі маленькі сын сяброўкі Антось, перш чым сысьці, кідае ў скрынку ўсю сваю маёмасьць – пяцьдзясят капеек.

Купальле... З сяброўкай Людай і нашымі дзецьмі лезем на гару над Гурзуфам па кветкі – на вяршыні любіць ладзіць пікнікі тутэйшая моладзь, расьце кустоўе... Рвем кветкі і ўвечары ў вяночках спускаемся на пляж паміж двума рэстаранамі... Курортнікі захоплены фатаграфуюць зьверху, як мы кідаем у марскія хвалі вянкi, як самi плывем за імі і зладжваем купальскі «марскі карагод»... Нашыя вольныя вянкi спльваюць у бок Турцыі.

Магілу Багдановіча на ялцінскіх старых могілках адшукалі лёгка – «нашы» намалювалі стрэлачкі, павесілі шылды... А вось казалі нам, што і музей ёсьць... П'яныя парубкі ўпарта адсылаюць нас у музей Бірукова, які знаходзіцца каля кавярні «Курочка Ряба» (а якая розніца? Таксама пісьменьнік!) Каля могілак праходзіць дзядзька ў сьпячоўцы... Гарачыня, стома – але ён цікавіцца нашымі пошукамі і вядзе нас наверх, на вуліцу Максіма Багдановіча, дзе нечакана апынаемся ля будынку, на якім вісіць шылда, што тут правёў свае апошнія дні Максім! Жоўтая двухпавярховая будыніна з верандай і калонамі... Хутчэй за ўсё, выглядае зусім ня так, як той дом, у якім жыў Страцім-лебедзь... На знак удзячнасьці мне хочацца распавесці нашаму гіду нешта цікавае пра Максіма, але ад стомы і сьпёкі словы высыхаюць на вуснах.

Час ад часу можна сустрэць плакаты кшталту «Сохраним великий русский язык!». Патрыятычныя таварыствы стараюцца. Хаця ў Крыме няма з-за чаго ім пераймацца. Украінская мова пачынае тут гучаць, калі прыязджаюць курортнікі з Кіева, з Заходняй Украіны. На сьцяне будана ля ўезду ў пансіанат «Геолог» малюнак: прыезджым працягвае хлеб-соль украінка-крымчанка ў нацыянальным строі — нафарбаваныя вусны, залаты зуб, п'яны позірк, міні-спадніца, а з-пад яе – крывыя ногі, якія быццам не трымаюць уладальніцу... «П'яная памята п'янерважатая»... Ці ня сябра вышэйгаданага таварыства выказаўся наконт «хахлоў»?

Купляю ампулку эфірнага алею, прызначаную для пабагаценьня. Тэкст на кардонцы, да якой прымацаваная ампулка, прэзентуе чарадзейны сродак для прыцягваньня грошай. Трэба расьцерці кроплю алею між далоньмі і намазаць тым жа алеем грошы, якія зьбіраешся аддаць... І яны да цябе вернуцца з прыбыткам. Галоўная ўмова – грошы аддаваць лёгка, не шкадуючы.

Як толькі сьцямнее, на ўзьярэжжы пачынаецца гандаль «мігалкамі» — рознакаляровыя лямпачкі-заколкі, значкі, бралкі, цацкі... Гандляры начэпляваюць гэтае багацьце на сябе – на валасы, на шыю, на адзежу, і зьяюць-пераліваюцца злавеснымі чырвонымі, памаранчакавымі, сінімі агнямі, нібыта іншапланетнікамі. Мая сяброўка прызнаецца, што ёй пры набліжэньні да такога зьявы так і хочацца сказаць «ку» і прысесці (як у фільме «Кін-дза-дза» перад тытулаванымі іншапланетнікамі). А некаторыя гандляры «мігалкамі» заслугоўваюць нават «ку-ку».

Пячорны мужчынскі манастыр у Інкермане. Заснаваны сьвятым Кліментам, вучнем апостала Пятра. Сьвятога Клімента рымскі імператар саслаў сюды, у каменаломні, разам з іншымі першымі хрысьціянамі. Каменаломні тут жа, побач. У вялізнай яміне – штучнае вадасховішча лазуркавага колеру. Манастыр дзейнічае пасля доўгага перапынку. І ніша, запоўненая чарапамі і косткамі манахаў, усё гэтак жа адкрытая паглядам цікаўнікаў, да якіх скіраваны надпіс: «Мы былі такімі, як вы, вы будзеце такімі, як мы». А ў апошняй зале пячорнае царквы – абразы новакананізаваных сьвятых: Мікалай II, адмірал Ушакоў і г.д. Зразумела, прысутнічаюць там і княгіня Вольга, князь Уладзімір, Аляксандр Неўскі...

Калі выходзім з царквы, бачым нечы «рафік»... Жабрачка сярэдняга веку, стараючыся падлагодзіцца, тлумачыць: прывезьлі памерлую дзяўчынку, будучь адпяваць. Мы даем жабрачцы трохі грыўнаў, і застаецца непрыемнае пачуцьцё, што ка-бета будзе лічыць, быццам зарабіла ад нас грошы сваёй «цікавай навіной». А проста перад скалой з манастыром – чыгунка. Нас папярэджваюць: з-за акустычнага штук-карства цягнікі выязджаюць сюды бязгучна. Таму лёгка загінуць.

У Балаклаве нам паказваюць уваход у базу ваенных падводных лодак. Амаль незаўважны чорны квадрат у бетоннай сьцяне, які доўжыцца пад вадой. Цяпер, кажуць, база пустая... Насупраць, на гары, відаць рэшткі Генуэзскай крэпасці – нагадваюць Наваградскі замак. Вось у гэтай крэпасці – сапраўды пустэча... Вецер часу выдзьмуў адтуль апошняю памяць. А там, пад вадой балаклаўскага заліву, вузкага, што ф’ёрд, пад масіўнымі скаламі, немаведама што хаваецца.

Эске-Кермен, хрысьціянскі сярэднявечны горад на горным плато, назаўсёды страціў сваё імя. Цяперашняя назва — гэта з татарскага «старая крэпасць». А горад быў магутны, багаты... У каменных вуліцах выбітыя каляіны ад колаў і — пасярэ-дзіне — ад капытоў коней. Каменныя яміны, у якіх рабілі віно ці захоўвалі зерне... Калодзеж глыбінёй семдзесят метраў — на выпадак аблогі... Магутныя ўмацаваньні... Вежы для варты... Тут жылі свае філосафы і паэты, свае патрыёты, якія аддавалі жыцьці дзеля абароны роднага гораду... Назвы якога цяпер не памятае ніхто.

Гаспадар кватэры, якую мы здымаем, стары капітан, угневаны на нас. Ня цэнім мы цудоўнае жыцьцё ў нашае Беларусь. Пажылі б на пенсію ў 40 даляраў... Ці ёсьць розьніца, як называўся калісьці твой горад і твой народ, калі табе плацяць пенсію ў 40 даляраў?

2004 г.

Чэшскае падарожжа пані Людмілы і паненкі Веранікі.

1. У нашым аўтобусе — амаль усе з Самары, у асноўным — падлеткі і іх настаў-ніцы. Крыклівыя, дробныя, вузкавокія. “Я — напалову мардоўка”, — сумна прыз-наецца губастая дзяўчына. “Ды й я таксама”, — уздыхае іншая.

2. Побач з мардоўкамі, дэманстратыўна гучна, хлопец-“русак”, прычоска а ля Пугачоў, разважае пра чысьціню нацыі, пра тое, што чыста рускіх амаль не заста-лося. А вось ён — у многіх пакаленьнях чысты! Прашу зачыніць фортку ... “А я не хачу!” — чысты-чысты сіні славянскі позірк.

3. Праязжаем мытню. “Ой, гляньце, беларускі сьцяг... Яго ж зьмянілі, ён цяпер іншы! Чаму тут — стары?” — абураецца адна з самарскіх настаўніц, паказваючы на польскі штандар.

4. Нарэшце бачым сонечную Варшаву. Мінулы раз трапілі ў яе залевай. Пан Кшыштаф — экскурсавод. Хударлявы, чарнявы, прыгорблены, падобны да рабіна. Варшава для яго — сьвятое. Здаецца, нават каменны сьценаў і помнікаў для яго — жывыя істоты, ён кранае іх, нібы чакае адказу і баіцца ўчыніць балюча.

5. Помнік юным змагарам антыфашысцкага падпольля. Дзіўна каратканогае стварэньне ў вялізных нямецкіх шлемах і ботах, з аўтаматам, упрыгожана чырвона-белымі стужкамі... Дзяўчына. Юныя змагары выводзілі варшавян з гэта сутарэнь-нямі, разносілі пад бамбэжкамі лісты... Сёньня да гэтага помніка любіць прыходзіць моладзь. Лічыцца — помнік усім маладым змагарам за дэмакратыю.

6. “А ці ёсьць у вас хрысьціянскія храмы?” — з націскам пытаецца ў пражскай экскурсаводкі самарская настаўніца. Хрысьціянства для самарскіх — праваслаўная царква. “Гэта ж касцёл! — і такая падазронасьць у голасе.

7. На ранішніх палях Чэхіі — зайцы і цецерыкі. Сотнямі!

8. Праязджаем гарадок, дзе была савецкая вайсковая частка. Гарадок — узор

вырашэння жывальнай праблемы. Савецкія зьехалі, і шэрыя шматпавярховікі саўковага тыпу засялілі месціцы.

9. У чэхаў армія – прафесійная. Радавы атрымлівае тысячу еўра ў месяц.

10. Над камунізмам усё яшчэ здзекуюцца, ён усё яшчэ лужае. На рокерскіх плакатах – Ленін з навушнікамі. Музей камунізму распавядае пра аксамітную рэвалюцыю... Музей у адным будынку з шыкоўным гатэлем і казіно.

11. На палях часам незразумелыя штыкетнікі – плантацыі хмелю. Чэшскія школьнікі замест бульбы ездзяць на ўборку хмелю. На адным полі штыкетнік ляжыць, акуратна павалены. “Нагадвае Кулікоўскае поле!”, – кажа адна з самарскіх.

12. Чэхі памятаюць, як іх школьнікі і студэнты распачалі “аксамітную рэвалюцыю”. Таму бяруць у свае навучальныя ўтановы моладзь, якая ў сваіх краінах пацярпела за дэмакратыю.

13. “Позор, поліція ворует” – “Увага, паліцыя назірае”, “Жіўот ужасны” – “жыцьцё цудоўнае”. Котку падзваюць “Тц-тц-тц”. Губа – пыса...

14. Прага віруе фанатамі, што зьехаліся на футбольны турнір. Усе – у майках, з шалікамі колераў каманд... Ізраільцыяне, шатландцы, немцы, іспанцы, італьянцы... Беларусы, ясна, няма. Кожная кампанія шуміць, раве, хлебча піва – але нікога не чапае. Толькі расейцы чапляюцца да нашай кампаніі – перадражніваюць экскурсаводку: “Зірніце направа – які цудоўны будынак, называецца “Макдональдс”... А за нашу каманду хто будзе хварэць?”

15. На Карлавым мосьце. Страшэнная залева. Вецер ірве парасоны. Вельмі цяжка засяродзіць увагу на чорных скульптурах. Запамінаецца толькі мутная, вельмі хуткая плынь Влтавы, з вадападамі і вірамі. Адрозны верыцца ў нядаўнюю паводку. Хаця калегі-журналісты па свеце проста раздзьмулі яе да катастрофічнай падзеі.

16. Выстава Сальвадора Далі. Вядома, імкнемся паглядзець. Аблом: копіі.

17. Музей Альфонса Мухі. Мадэрн, арт-нуво... Абаяльнасьць дэкадансу. Сара Бернар ва ўсіх відах. Карціны Мухі – на паштоўках і кувэраў, майках і кубках. Ягоная ж рэклама кавы і шакаладу... Дзеткі-анёльчыкі з кудзеркамі і маленькімі ружовымі вуснамі... Танклявыя, вычварна-прыгожыя, нібы архідзі, жанчыны... І гэтак жа, як архідзі, схільныя да пяшчотнага паразітаваньня. Нічога не набываю – не магу пазбавіцца думкі, што для сучаснікаў гэта быў гэтакі ж пошлы кіч, як для нас рэклама ёгурта.

18. Перад музеем Франца Кафкі – фантан: дзье канструкцыі-фігуры, састаўленыя з пазелянелай металёвай лускай, нібы кафкава Жамьярына, выпускаюць з фаласаў струмені. Фаласы, дастаткова натуралістычна зробленыя, рухаюцца. І разняволеныя замежніцы ўвесь час мацаюць іх, мяняючы накірунак струменю. Дзіця адной з цікаўніц стаіць побач і нешта здзіўлена лапоча. Зразумела, пра што, паколькі паўтараецца: “Піся, піся...”

19. Са здзіўленьнем бачым, што ў Чэхіі ледзь не на кожным камяні – выява белчырвона-белага сьцяжка. Аказалася – гэтак пазначаюцца гістарычныя помнікі.

20. Беларуская амбасада знаходзіцца побач з запаркам. Нешматлікія беларусы нашага аўтобусу, пачуўшы гэта, пачынаюць рагатаць. Экскурсаводка крыўдзіцца: чаму гэтак весялосьць: што яна ня так сказала?

21. Ля аўтастанцыі – размаляваныя скульптуры для прыкрасы саду: стракатыя шэрагі гномаў, дзічкаў, сабак, коцікаў, ведзьмачак, жабак і г.д, нібыта цацачнае войска зьбіраецца на вайну. Падабаюцца буслы: як жывыя, на металічнай лапцы... Сімвал Айчыны, разумееш. Прыцэньваюся... Прадаўцы – в’етнамцы. Адрозны бусел траціць роднасьць і прывабную натуральнасьць.

22. Карлавы Вары – торт сьметанковы... Але дождж змывае з яго лялечнасьць і чапурыстасьць. Менавіта сюды прыехаў лячыць свой страўнік Янка Купала. Пусыцілі — пад прыглядам “прававернага” Жылуновіча-Цішкі Гартнага. Пакуль Купалу не пускалі, дык Гартны пісаў ва ўрад: ці нельга паслаць дэлегацыю з яго аднаго, Жылуновіча? Не паслалі... Купала ў Чэхіі збольшага маўчаў, адно, як пісалі

журналісты, журботныя вочы выдавалі пакуту паэта, што жыве ў таталітарным грамадстве. А Жылуновіч папёр у Прагу, прамаўляць перад грамадскасцю. “Чулі мы шмат каго з беларускіх літаратараў, але ніхто нас так не насмяшыў, ніхто не зрабіў такога прыкрага ўражаньня, як Цішка Гартны”, — дружна адазваліся газеты на тых рэвалюцыйныя выступленьні.

23. Рэстарация “Элефант”, у якой Шцірліц сустракаўся з жонкай. Па тутэйшых мерках – звычайная ўстанова. Навязьліва гучыць у вушах адпаведная мелодыя: “Отсюда к родному до-о-му...” А для дачкі — ніякіх асацыяцыяў, ніякіх настальгій.

24. Руская прысутнасць у Карлавых Варах – паўсюль. Самы шыкоўны гатэль належыць Газпрому. Толькі на адным невялічкім гатэлі, у гарах, заўважаем сярод іншых беларускі сьцяг. Цікава, хто ў нас можа – адкрыта! – стаць саўладальнікам карлаварскага гатэлю, няхай і маленечкага?

25. Дастаеўскі неаднойчы прайграваўся ў Карлсбадзе да ніткі. Гэта быў горад яго вар’яцтва і пакутаў. Прыбягаў да маладой жонкі, былой стэнаграфісткі, зрываў з яе пальцаў пярсцёнкі — і бег адыгрывацца. Яна спрабавала трупіцца. У іх памерла тут дзіця... Сёньня Карлсбадская рулетка таксама круціцца. Але Дастаеўскія сюды ня езьдзяць. Найбольш – Андрэі Макарэвічы і Ірыны Алегравы, як з гонарам паведаміў экскурсавод.

26. Шылер любіў гуляць тут у гарах, зьбіраў, здаецца, грыбы... Цікава, у рамантыкаў-арыстакратаў гэта лічылася высакародным заняткам? Прынамсі, экскурсаводка, спакушаючы нас купляць сюды пуцёўкі, расказвае, што адпачываючыя сушаць грыбы ў нумарах гатэлю. Сёньня схілы гары ўпрыгожаны шыльдамі з вершамі.

27. Жаночая крыніца мінеральнай вады – “Русалка”. Вып’еш – займееш палкага палубоўніка. Наводдаль — мужчынская крыніца, ня памятаю, як называецца. Калі мужчына верны каханай – зможа патрымаць пад струменем руку. Адзін з самарцаў, які падарожнічае з дзеўкай, правярае на сабе: але зараз жа руку прымае. Вадзіца гарачанькая! “Гэта мужчынская крыніца таму, што мы, жанчыны, вытрымаем усё,” — філасофскі каментуе пані Магдалена, наш экскурсавод і выкладчыца моў па асноўнай прафесіі.

28. І ў Карлавых Варах, і ў Празе – крамы “Банкрут”: па сьмешных цэнах – кітайскае дзярмо. Пазнаецца рэпертуар беларускіх рынкаў.

29. Замак Жлебы. Застаўся дзяржаве толькі таму, што ўладальнік супрацоўнічаў з фашыстамі. Тым, хто апраўдаўся – замкі вярнулі.

30. Гавел, былы прэзідэнт – драматург — дысідэнт – уладальнік канцэртнай залы ў цэнтры Прагі... І ўвогуле шмат якіх будынкаў і вытворчасцяў. Клан Гавелаў — з самых багатых у Чэхіі.

31. Ідем ад музея Кафкі. Вуліца да Чортавай Вінярні. Можа прайсьці толькі адзін чалавек. Сьветлафор кіруе рухам... З кавярні іншага выйсьця няма.

32. Дзень Усіх сьвятых. Качэн над Лабай. Там-сям пераапанутыя ў вядзьмарак і ведзьмакоў, ансамбль, падобны да “Старога Ольсы”, спрабуе разварушыць публіку... Але публіка – спрэс замежнікі. Японцы ветліва пляскаюць у ладкі. Якая тут традыцыя... Нават піва, якое ў гэтую ноч мусіць прадавацца бясплатна, каштуе... Не дачакаліся традыцыйнага спальваньня ведзьмы – сышлі... Нават не купілі венік, з тых, што прадаваліся побач з пивам.

33. Карчма Вядзьмаркі. Літаратурная кавярня – ну як прамінуць! У меню на абпаленых агнём скрутках – біфштэк з сабакі Баскервілей, мяса тапельца, пачастунак вупра і г.д. Паўцёмна, поўна дзіўнага рыштунку – зёлкі, здохлы кот на падушцы... Мы выпілі піва і пачалі чытаць вершы.

34. У Карлавых Варах – будынак культурна-спартыўнага цэнтру, спадчына савецкага часу. Месьцічы завуць яго бункерам... Пачвара, сапраўды, жажлівая. Тырчыць пасярод пейзажу, як іржавая цыстэрна пасярод клумбы маргарытак.

35. Ложкі ў замку Жлебы – зусім маленькія. Людзі таго часу баяліся спаць лежачы

– душа ад цела адляціць. Падкладалі гару падушак, каб амаль сядзець. Ну і дамскія прычоскі таго вымагалі – іх рабілі на паўгода. Ніхто ня мыўся. Толькі ўжывалі парфуму.

36. У кабінцеце ўладальніка замка – кнігі! Вялізныя, метровыя атласы 19 стагоддзя па геаграфіі, біялогіі, гісторыі... І маленькія томкі бібліятэчкі паэзіі. Адзін з апошніх графаў любіў пераапрацаваць старажытнае адзеньне. І слуг таксама прымушаў. Блукаў па вежах замка з мячом, як прывід... Незразуметы рамантык. Як наш Пане Каханку.

37. У гарах Карлавых Вараў знаходзім закінутую вілу “Ліберці” – “Воля”. Усе вілы побач з пышнымі назовамі – “Лаура”, “Дон Жуан”, “Моцарт” і т.п. – працьвітаюць, а свабода – гібее.

38. Яшчэ вышэй – праваслаўная царква Пятра і Паўла. У вакне – вітраж з выявай маёй сьвятой апякункі Людмілы Чэшскай. Яе задушыла нявестка – каб не выхоўвала ўнука, будучага караля Чэхіі Вацлава, у хрысьціянскім духу. Вітраж незвычайна прыгожы, узьнёслы. Але абразкі сьвятой Людмілы ў храме не прадаюцца. Жанчына ў іконнай лаўцы незадаволеная распытамі. І ў брашурцы пра царкву ёсьць усе асноўныя абразы і вітражы – акрым сьвятой Людмілы. Чаму? Дарэчы, у касьцёле сьвятога Віта таксама вітраж са сьвятой Людмілай работы Альфонса Мухі...

39. Старанова сінагога... На гарышчы, па паданьні, ляжыць Голем. Якога стваральнік Бен Бецалель пазбавіў жыцьця... На гарышча ніхто не заходзіць. Нават падчас нядаўняга рамонту. Адзін рабін зайшоў – і вярнуўся сівы і звар’яцелы. Вузкія вулачкі, цёмныя сыцены... У былым гета сапраўды страшна.

40. Прэзідэнцкі палац. Экскурсіі, гоман, сьмех, дзеці бегваюць... Адна з самарскіх пытаецца, як жа прэзідэнт працуе? Ці не перашкаджаюць яму наведнікі? Экскурсаводка сьмяецца. Дэмакратыя – урад мусіць быць даступны.

41. У саборы Сьвятога Віта турыстам абавязкова расказваюць пра скарбы, што там захоўваюцца за дзьвярыма, у якіх сем замкоў, ключы ад якіх раздадзеныя сямі розным людзям... А я думаю, наколькі мусіў прыгнятаць простага сярэднявечнага чалавека гэты гіганцкі храм... Ня менш за егіпецкія піраміды.

42. Ад’езд са станцыі метро Флора. Дарэмна шукаем аўтобусу. Пасьля дарэмна чакаем, што нас будуць шукаць. Тэлефоны не працуюць – раскурочаныя дакладна як у нас, чэхі робяць выгляд, што не разумеюць просьбы пазычыць мабільнік. Вечарэ... Паліцыя сьвяткуе першае мая. Паліцыянт адчыняе нам дзьверы ўчастка ў пантофлях, трэніках і кашулі нарсохрыст. Адмахваецца ад “рускай пані”. У пошуках паркінгу знаходзім толькі габрэйскія могілкі. Цудам трапляем у метро, істэрычна размаўляючы з работнікам бюро інфармацыі, даведваемся, што ёсьць станцыя амаль з такой жа назвай – Флорэнс. Але і там аўтобуса не знаходзім. Паліцыя адфутбольвае нас з адной установы да другой... Вось тут ужо бяз сьмеху ўспамінаем пра заапарк і родную амбасаду... Урэшце нас знаходзіць адзін з беларускіх шафэраў, і кіраўнік экскурсійнай групы, які застаўся чакаць згубленых, з цяжкасьцю хаваючы агіду, адпраўляе нас на бліжэйшым цягніку ў Менск. Прывітаньне ад Хэлоўіну.

43. У Брэсьце дзьве гадзіны мяняюць колы нашага чэшскага цягніка. Да беларускіх каляінаў еўрапейскія колы не прыстасаваныя.

44. Наш багаж – два пакеты з майкамі “Кафка” і трыма бутэлькамі чэшскага піва. Апошняга можна правозіць ня больш за літр на дарослага, таму адну бутэльку выпіваем – зьняць стрэс. Пішу ў дэкларацыі: дзевяць даляраў. Рыхтуюся расказаць нашу жаклівую гісторыю – але нікога з памежнікаў гэта не цікавіць. А ў абед у вагон з гвалтам, праз шлагбаум у выглядзе рудога чэха-правадніка, прарываюцца кабаты з крыкамі: “Дранікі! Картошачка! Гарачанькая, з укропам!”

Прывітаньне, Радзіма!

27.04-02.05.2006